

مدیریت معنوی حج

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «ان الدنيا دارٌ صدق لمن صدَّقها... وَ مُتَجَرِّأُولِيَاءُ اللَّهِ اِكْتَسَبُوا فِيهَا الرَّحْمَةَ وَ رِبْحُهَا فِيهَا الْجَنَّةُ..»^۱

همانا دنیا سرای راستی است برای راست‌گویان... و جایگاه تجارت دوستان خداست که در آن رحمت خدا را به دست آوردند و بهشت را سود بردند...

دنیا معبری برای عبور بندگان خدا و محلی برای تجارت، معامله با خدا، کسب فضیلت‌ها، انجام بهترین اعمال و عبادات و ذخیره‌سازی آن برای آخرت است.

اما در پهنه گسترده دنیا و در میان اعمال، گاهی معامله و تجارت با خدا رونق خاصی می‌گیرد و فرصتی برای فروش ثمن نفس به خداوند مهیا می‌گردد که حج و عمره از بهترین این فرصت‌هاست.

قال الصادق علیه السلام: «الحج و العمرة سوقان من اسواق الآخرة»^۲

حج و عمره دو بازار از بازارهای (معنوی) و آخرتی هستند»

سوق به معنای بازار و محل خریدوفروش و عرضه کالااست. مناسک حج و عمره و صحنه زیبای مسجدالحرام، بازار معنوی و حجاج، مشتریان خداوند و خداوند، خریدار و بهشت، بهای معامله و تجارت با خدای

یکتاست. خداوند در قرآن می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ»^۳ خداوند از مؤمنین جان‌ها و اموال آنان را خریداری می‌کند به اینکه (در مقابل) پاداششان بهشت باشد...»

عارفان بصیر و حاجیان خبیر، در سوق آخرت، در دادوستد عرفانی بین خود و خدای خویش‌اند و با ندای: «أَقِلْنِي عَثَرَتِي»^۴ با حضرت «مُقِيلُ الْعَثَرَاتِ»^۵ در پی اِقَالَهُ^۶ ماقبل و معامله جدیدی با خدا می‌باشند.

حج، بازار بزرگ فروختن نفس به خدای مهربان و معاوضه کالای نفس آلوده و سرکش با نفس مطمئنه است. در حج، حاجیان نفس بیمار خود را به بازار لطف الهی می‌آورند و از خدا درخواست معاوضه و مبادله آن را دارند.

امام باقر علیه السلام فرمودند: «الحج و العمرة سُوقَانِ مِنَ أَسْوَاقِ الْآخِرَةِ اللَّازِمِ لَهُمَا مِنْ أَضْيَافِ اللَّهِ.»^۷

«حج و عمره دو بازار از بازارهای آخرت است که هر کس ملازم (تجارت در) آن دو شود از میهمانان الهی خواهد بود.»

براین مبنا میان بازار دنیا و آخرت شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد که به آن‌ها اشاره می‌کنیم:

مشابهت‌های بازار دنیا و بازار آخرت (خانه خدا)

۱. بازار دنیا محل عرضه و مبادله و دادوستد است، بازار آخرت نیز محل عرضه و مبادله و معاوضه است.
۲. در بازار دنیا تجمع و هیاهوی مردمان بسیار است، در بازار آخرت نیز تجمع و هیاهوی مردمان بسیار است.
۳. در بازار دنیا همه به دنبال سود و بهره بیشترند در بازار آخرت نیز همه به دنبال سود و بهره بیشترند.

تفاوت‌های بازار دنیا و بازار آخرت (حج و خانه خدا)

در بازار دنیا کالای مادی خریدوفروش می‌شود، در بازار آخرت کالای معنوی خریدوفروش می‌شود.

در بازار دنیا خریدار و فروشنده، انسان‌ها هستند، در بازار آخرت فروشنده، انسان و مشتری خداست.

در بازار دنیا اهل دنیا جمع‌اند، در بازار آخرت اهل معنا جمع‌اند.

در بازار دنیا سود مادی مطرح است، در بازار آخرت سود معنوی مطرح است.

در بازار دنیا ساک‌ها پر از کالای دنیوی می‌شود، در بازار آخرت دل‌ها پر از کالای معنوی می‌شود.

در بازار دنیا فریب و نیرنگ راه دارد، در بازار آخرت خلوص و یکرنگی جای دارد.

بازار دنیا پرزحمت است، بازار آخرت پر رحمت است.

در بازار دنیا، انسان بیشتر خریدار است، در بازار آخرت، انسان بیشتر فروشنده است.

راه‌های مبارزه با روزه‌های نفوذ شیطان در اعمال حج

یکی از آموزه‌های دینی قرآن، معرفی شیطان به‌عنوان دشمن و ایجاد حس مراقبت و مواظبت در انسان در برابر حيله‌ها، دام‌ها و وسوسه‌های شیطانی است.

قرآن صریحاً شیطان را دشمن قسم‌خورده انسان معرفی می‌کند و در نقطه مقابل از انسان می‌خواهد خود را در برابر شیطان تجهیز کرده و روحیه شیطان‌ستیزی داشته باشد.

قال الصادق علیه السلام: «إِنَّ الشَّيَاطِينَ أَكْثَرُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مِنَ الزَّانِبِينَ عَلَى اللَّهِ»؛ هجوم شیطان‌ها به مؤمنان، بیشتر از هجوم زنیورها به گوشت است.»

شیاطین نه‌تنها برای ارتباط ما با خدا مانع‌تراشی می‌کنند، بلکه در مسیر بنیان‌گذار کعبه، ابراهیم بت‌شکن نیز اختلال ایجاد می‌کردند.

امام صادق علیه السلام فرمودند: «صار السعي بين الصفا والمروة لأن إبراهيم عليه السلام عَرَضَ لَهُ ابليس، فَأَمَرَهُ جبرئيل عليه السلام فَشَدَّ عَلَيْهِ فَهَرَبَ مِنْهُ فَجَرَّتْ بِهِ السَّنَةُ. يَعْنِي بِالْهَرُولِ: سعى میان صفا و مروه از آن جهت واجب شد که شیطان خود را به حضرت ابراهیم عليه السلام نشان داد. جبرئیل به آن حضرت دستور داد که به شیطان حمله کند، شیطان هم گریخت (و ابراهیم به‌صورت هروله او را تعقیب کرد) از این رو هروله سنت شد.»

حضرت علی علیه السلام در بیان سر رمی جمرات فرمود:

أَنَّ الْجَمَارَ إِنَّمَا رُمِيَ لِأَنَّ جَبْرئيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أَرَى إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْمَشَاعِرَ بَرَزَ لَهُ إِبليسُ، فَأَمَرَهُ جَبْرئيلُ أَنْ يَرْمِيَهُ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، فَدَخَلَ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الْأُولَى تَحْتَ الْأَرْضِ فَأَمْسَكَ. ثُمَّ بَرَزَ لَهُ عِنْدَ الثَّانِيَةِ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ أُخَرٍ، فَدَخَلَ تَحْتَ الْأَرْضِ فِي مَوْضِعِ الثَّانِيَةِ. ثُمَّ بَرَزَ لَهُ فِي مَوْضِعِ الثَّلَاثَةِ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، فَدَخَلَ فِي مَوْضِعِهَا.^۱

[جمره‌ها (نمادهای شیطان) در منی بدین سبب با سنگ زده می‌شود، زیرا هنگامی‌که جبرئیل محل‌های عبادت را به حضرت ابراهیم نشان داد، ابلیس بر او نمایان شد. جبرئیل

آن حضرت را فرمان داد که او را براند. ابراهیم نیز شیطان را با هفت سنگ راند. شیطان کناره جمره اولی زیر زمین پنهان شد و کنار جمره دوم سر برآورد، با هفت سنگ دیگر او را راند، در جای دوم به زیر زمین فرو رفت و از محل جمره سوم آشکار شد. ابراهیم این بار نیز او را با هفت سنگ هدف قرار داد و او در همان جا به زمین فرو رفت (و ناپدید شد).]

آری! راندن و ستیز با شیطان، کار حضرت ابراهیم علیه السلام در زمین و کار فرشتگان در آسمان‌هاست. ۱۱. حاجیان نیز همچون فرشتگانی که با شهاب، شیاطین را از آسمان دور می‌کنند، باید شیاطین را از آسمان وجود خود برانند، شیاطینی که همواره درصددند در کار بندگی و تعالی انسان‌ها اختلال ایجاد کنند، چراکه هیچ‌گاه شیطان دست از دشمنی با انسان نخواهد برداشت و لذا انسان نیز باید در برابر او همیشه به حال آماده‌باش باشد.

به تجربه ثابت شده، حضور و کارشکنی شیاطین در معنوی‌ترین کارها و مکان‌ها که بندگان در پی عبودیت حق گام برمی‌دارند، به مراتب بیشتر است و آنجا که تحولات معنوی فزونی یابد، تهاجمات شیاطین زیادتر می‌شود، به همین دلیل می‌فرماید: «إِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» ۱۲ چون قرآن می‌خوانی از شیطان رانده‌شده به خدا پناه بر.

مدیریت صحیح حج، شناخت جایگاه نفوذ شیاطین، رجم و ستیز عملی و فکری با آن‌ها

و مبارزه با نیرنگ‌های شیاطین «درحال احرام» و «پس از مراسم حج» را اقتضا می‌کند.

مکاید و روزه‌های نفوذ شیطان در اعمال حج

- گرفتاری افراطی در دام بازار

- تفاخر نسبت به دیگران

- عدم تحمل مشکلات

- جدال با دیگران

- تضییع حقوق سایر حجاج

- پرخوری و پرخواهی

- وسواس و شک در صحت اعمال و مناسک

- ریاکاری و گرفتاری در دام شرک خفی

- اسراف و تبذیر

- حج گزاردن به نیت تجارت، تفریح و تنوع‌طلبی و نه به

خاطر خدا و کسب معرفت

- انجام اعمال حج با مال حرام.

مکاید و روزه‌های نفوذ شیطان پس از حج

- آلودگی دوباره به گناهان و دنیا

- برگرداندن حاجی به همان زندگی دنیوی و عادات

ناصحیح قبل از حج

- غرور و عُجب

- راه‌های نجات از دام شیطان

- استعاذه و پناه‌جویی به خدا

- دائم الوضو بودن

- ذکر و یاد خدا

- صدقه دادن

- پرهیز از مکان‌ها و انسان‌های آلوده به شیطنت

- خواندن سوره ناس و فلق

- نماز با توجه

- سجده‌های طولانی

امام صادق علیه السلام در بیان فایده بزرگ شیطان‌ستیزی می‌فرماید:

«لَوْلَا أَنَّ الشَّيَاطِينَ يَحْمُسُونَ حَوْلَ قُلُوبِ بَنِي آدَمَ لَرَأَوْا مَلَكَوَتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ».^{۱۳}

«اگر شیاطین گرداگرد قلوب فرزندان آدم را محاصره ننموده بودند، آن‌ها می‌توانستند باطن و ملکوت آسمان‌ها و زمین را ببینند.»

۱. نهج‌البلاغه، حکمت ۱۳۱.

۲. کافی، ج ۴، ص ۲۵۵.

۳. توبه/ ۱۱۰.

۴. «خدایا از خطا و لغزش من در گذر» (دعای کمیل)

۵. «کسی که از خطاها و لغزش‌ها در می‌گذرد» (جوشن کبیر)

۶. اقاله در معاملات یعنی بازگرداندن کالای خریداری شده به مالک و خواهش از او برای بازپس‌گیری. فسخ معامله.

۷. الفقیه، ج ۲، ص ۲۲۱.

۸. بحارالأنوار، ج ۶۰، ص ۲۵۶.

۹. الحج و العمرة، ص ۲۰۵.

۱۰. قرب الاسناد، ص ۱۴۷.

۱۱. حجر، ۱۸.

۱۲. نمل، ۹۸.

۱۳. المیزان، ج ۵، ص ۲۷۱.

مدیریت معنوی

حوزه‌های علمی و فقهی در امور حج و زیارت
معاونت فرهنگی